

Eva Smolková:***Kvalita života z filozofickej perspektívy***

Bratislava: Veda, 2023, 136 s.

Problematika kvality života sa stala predmetom vedeckého záujmu a predstavuje komplexnú oblasť, ktorá sa snaží pochopiť a interpretovať základné charakteristiky ľudskej pohody a jej spoločenskú alebo individuálnu definíciu, pričom jej hĺbka siaha až k otázkam ľudskej dôstojnosti. Pochopenie tejto problematiky si vyžaduje aj uvedomenie si toho, ako sa kvalita života prejavuje vo vzťahu k ostatným členom spoločnosti, keďže jednotlivec je jej neoddeliteľnou súčasťou. Okrem toho, z filozofického hľadiska má pojem kvality života ontologický rozmer, ktorý sa týka samotnej ľudskej existencie.

V knihe *Kvalita života z filozofickej perspektívy* Eva Smolková rozvíja analýzu filozofických aspektov kvality života. Tvrdí, že filozofia by mala nielen analyzovať metódy a postupy z rôznych disciplín, ale aj hodnotiť ich filozofické základy a skúmať, ako tieto základy súvisia s otázkami ľudských práv a ľudskej dôstojnosti (s. 7). Hoci nám filozofická analýza poskytuje široký rámec pre pochopenie týchto základov, skutočná výzva spočíva v ich aplikácii v praktickom hodnotení kvality života. Ako napríklad začlenia filozofické koncepty do svojich metód odborníci z iných vedných oblastí? Je skutočne žiadúce zahrnúť tieto koncepty do psychologického, sociologického, ekonomického, právneho či medicínskeho hodnotenia? To sú kľúčové otázky, ktoré dominujú knihe a vyzývajú čitateľa, aby sa zamyslel nad prepojením teórie a praxe.

V prvej kapitole autorka zdôrazňuje, že kvalita života závisí od toho, ako jednotlivec vníma svoje postavenie v kontexte kultúry a vo vzťahu k osobným aspiráciám. Hoci individuálne potreby a preferencie sú kľúčom k hodnoteniu kvality života, je dôležité zohľadniť aj sociálne aspekty, najmä v prípade zraniteľných skupín, kde dôležitú úlohu zohráva sociálna a zdravotná starostlivosť. V tomto zmysle kvalita života úzko súvisí aj s uplatňovaním ľudských práv a súčasných spoločenských noriem. Kapitola tiež zdôrazňuje základné postavenie štátu ako garanta kvality života svojich občanov (s. 14). Autorka skúma

rôznorodosť prístupov k hodnoteniu kvality života, najmä v oblasti pracovného života, kde spokojnosť s prácou zohráva podstatnú úlohu v celkovom pohľade na život jednotlivca.

V druhej kapitole autorka analyzuje rôzne pohľady na kvalitu života, pričom sa zameriava najmä na pojmy šťastie či subjektívna pohoda, a ich vzťah k sebarealizácii a sebarozvoju jednotlivcov. Skúma, ako individuálne potreby a aspekty, ako sú tvorivosť, sebaaprijatie a vzťahy s ostatnými, ovplyvňujú duševné zdravie a pohodu. Pritom zdôrazňuje, že je dôležité, aké ciele si jednotlivci stanovujú a či majú potenciál ich dosiahnuť, a že tieto ciele sú často modifikované kultúrou a sociálnym kontextom, v ktorom žijeme (s. 40).

Autorka vyjadruje presvedčenie, že dnešná spoločnosť stráca kontakt s antickými ideálmi plnohodnotného a zmysluplného života. Mierka dobrého života sa čoraz viac posúva k materiálnym hodnotám, ako sú úspech, moc a peniaze. Naznačuje, že ideál moderného života často preferuje sociálne a životné výhody, pôžitky a luxus, preto pojem blahobytu sa dnes spája s ničnerobením a materiálnymi hodnotami. Zdá sa, že takýto ideál je v rozpore s tradičnými filozofickými koncepciami racionálnej a cieľavedomej ľudskej bytosti, ktoré formulovali filozofi ako Aristoteles, Hobbes a Rousseau (s. 122).

Autorka okrem iného spomína dve filozofické koncepcie kvality života, ktoré vypracovali Amartya Sen a Peter Singer, pričom každý z nich reprezentuje odlišné pohľady. Zatiaľ čo Sen zdôrazňuje, ako by sa kvalita života mala posudzovať mimo tradičnej teórie potrieb, Singer sa zameriava na koncepciu prerozdelenia bohatstva. Sen považuje kvalitu života za slobodu voľby jednotlivca a diskusiu zameriava na schopnosti, slobody a funkcie. Jeho prístup je viac teoreticko-filozofický a morálny, ale s dôrazom na to, že meranie kvality života by sa nemalo obmedzovať na sociometrické a ekonomické ukazovatele. Na druhej strane Singerova koncepcia efektívneho altruizmu zdôrazňuje prerozdelenie bohatstva na dobrovoľnom základe. Navrhuje, aby sa jednotlivci dobrovoľne vzdali časti svojho bohatstva v prospech menej šťastných. Singer tak poukazuje na praktický aspekt svojej filozofie, kde altruizmus má konkrétny vplyv na život ľudí, a to aj v oblasti zdravotníctva v rozvojových krajinách (s. 45 – 46). V kontexte tejto diskusie sa autorka mohla podrobnejšie zamyslieť nad tým, ako efektívny altruizmus konceptualizuje zdravotnú starostlivosť z hľadiska kalkulu prítomného alebo neprítomného utrpenia, a kriticky uvažovať o nedostatkoch takéhoto prístupu v rámci paradigmy ľudských práv a štruktúry sociálnej inštitucionalizácie zdravotnej starostlivosti.

V ďalšej kapitole autorka zdôrazňuje ústredné postavenie ľudských práv pri ovplyvňovaní kvality života. Tvrdí, že všetky kvantitatívne a kvalitatívne

ukazovatele kvality života sú priamo ovplyvnené implementáciou a uplatňovaním ľudských práv v právnom systéme štátu. V tejto diskusii sa štát ukazuje ako hlavný garant normatívnych kritérií súvisiacich s ľudskou existenciou a zabezpečuje implementáciu, vymožitelnosť a dodržiavanie ľudských práv. Podľa názoru autorky je diskusia o kvalite života bez pevnej legislatívy a účinného uplatňovania ľudských práv značne obmedzená (s. 52).

V štvrtej kapitole sa autorka rozsiahlo venuje filozofickým a etickým rozmerom systému zdravotnej starostlivosti a jeho vplyvu na kvalitu života jednotlivcov. Zdôrazňuje význam zdravia ako kľúčového atribútu kvality života, chápaného ako kombinácia fyzickej, psychickej a sociálnej pohody. Priestor je tu venovaný aj hĺbkovej analýze dvoch modelov zdravotnej starostlivosti: socioliberálneho a libertiánskeho. Hoci socioliberálny model môže byť kritizovaný za nedostatok stimulov pre osobnú zodpovednosť za vlastné zdravie, napriek tomu ho autorka považuje za humánnejší a spravodlivejší. Libertiánsky model skôr zdôrazňuje osobnú zodpovednosť a autonómiu, ale prináša so sebou diskusie o spravodlivosti a rovnosti príležitostí (s. 93).

Predmetom piatej kapitoly sú metodologické a teoretické predpoklady rôznych spoločenských vied pri meraní a definovaní kvality života. Autorka poukazuje na to, že hoci existuje mnoho spôsobov merania kvality života, otázky o ich validite sú často diskutované, pretože hoci niektoré merania sa snažia byť objektívne a zohľadňujú medzikultúrne rozdiely, stále môžu zanedbávať individuálne aspekty kvality života. Úlohou filozofie v tomto procese je posúdiť význam a váhu rôznych aspektov pri určovaní kvality života (s. 101). Bolo by vhodné, keby autorka rozšírila svoju diskusiu o základné filozofické koncepcie blahobytu (klasický hedonizmus, subjektivismus – individuálne úsudky o tom, ako sa človeku celkovo darí, a eudaimonizmus), pretože by tak mohla čitateľovi lepšie ukázať, ako sa sociálni vedci opierajú o rôzne filozofické koncepcie blahobytu. Umožnilo by jej to tiež zamyslieť sa nad normatívnou povahou pojmu blahobyť a jeho atribútov (ktoré sú nepozorovateľné a slúžia ako závislé alebo nezávislé premenné v empirickej hypotéze) v kontexte niektorých vedeckých výskumov.

V poslednej kapitole autorka analyzuje vplyv technologických prostriedkov na kvalitu života v kontexte transhumanizmu. Najprv vysvetľuje základné pojmy transhumanizmu a jeho vzťah k myšlienke kvality života. Podľa transhumanistických princípov by prekonávanie biologických limitov malo viesť k vyššej kvalite života. Autorka však zdôrazňuje ambivalentný vzťah medzi technológiou a ľudským blahobytom a pripomína, že nie každá technológia je progresívna a bez rizika. Autorka následne analyzuje transhumanizmus a jeho

vzťah ku kvalite života. Hoci transhumanisti apelujú na „zlepšenie“ človeka a odstránenie chorôb a znevýhodnenia, existujú tu značné prekážky. Tieto prekážky sú sociálne, náboženské, kultúrne a právne, pričom mnohé z nich sú zakorenené v ľudských právach a tradičných predstavách o ľudskej dôstojnosti a autenticite (s. 112).

Publikácia prináša podrobnú analýzu súčasnej problematiky kvality života, integruje slovenský kontext s prevažne zahraničnými výskumami a kriticky reflektuje metodologické prístupy k výskumu blahobytu. Autorka sa sústreďuje na skúmanie sociálno-psychologických dimenzií v kontexte niektorých filozofických koncepcií blahobytu, presadzovania ľudských práv, významu zdravotnej starostlivosti a súčasných otázok týkajúcich sa transhumanizmu. Z týchto dôvodov kniha predstavuje cenný príspevok nielen pre sociálnych vedcov, ale aj pre filozofickú obec.

Martin Foltin

Príspevok vznikol ako súčasť grantového projektu č. VEGA č. 2/0118/24 Sociálna povaha normativity ako východisko vysvetlenia vzťahu individuálnej a kolektívnej autonómie.

Martin Foltin
Filozofický ústav SAV, v. v. i.
Klemensova 19
811 09 Bratislava
Slovenská republika
e-mail: martin.foltin@savba.sk
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3981-7811>